

● Az új díszpolgár: Solymosi Frigyes

„Pályám kulcsszava: a kihívás”

A kutatásban, a sportban, a politikában azonos mentalitású emberek érvényesülnek – vallja Solymosi Frigyes akadémikus, a város új díszpolgára. – Folyamatosan hívásoknak kell megfelelni, kitartónak kell lenni és győzelemre kell látszani. Ki tudná ezt jobban, mint ő, a világ legeredményesebb kutatója között számottevő kémikus, az egykori élsportoló (focil) és aktív közíró?

● Harmadéves korában elfoglalta helyét a Dóm téri épület „óraszobájából” kialakított laborban és azóta ugyanebben a helyiségben dolgozik. Igaz, időközben „főnöki” irodává alakították. Mi vonzotta mindig haza a nagyvilág jól felszerelt tudományos műhelyeiből?

– Ne kelljen ezt magyaráznom! Semmi különlegeset nem találok abban, hogy valaki hűséges a helyhez, ahol született. Az embernek természetes a vonzódása a szülőbb és tágabb pátriájához. Már érdekesebb, legújabb számomra, hogy Szegeden belül is mindig ugyanabban a szűk körben éltem: Árpád tére jártam a „piacokhoz”, a Hősök kapujánál tartam és a Dóm téren van a munkahelyem. Nézem az utcákból a fogadalmi templom tornyait és okkal gondolom, hogy kiváltságos vagyok. A világ legkülönbözőbb egyetemein tapasztaltam, hogy a leghíresebb professzoroknak sincs ilyen viszonyban részükhöz. A Nobel-díjas esélyes Somorjai Gábor professzor a Berkeley egyetemén egy ablaktalan alagsorban dolgozik...

● Aktív köztróként kifejtette egyszer, hogy akik itthon maradtak a Nyugaton kapós magyar természettudósok közül, egyfajta kihívásnak feleltek meg. Hogyan érti?

– Lehet, hogy kevésbé vagyok dinamikus alkat, mint azok, akik elhagyták az országot és akiket ezért nem érthetnek. Éppen hogy csom-

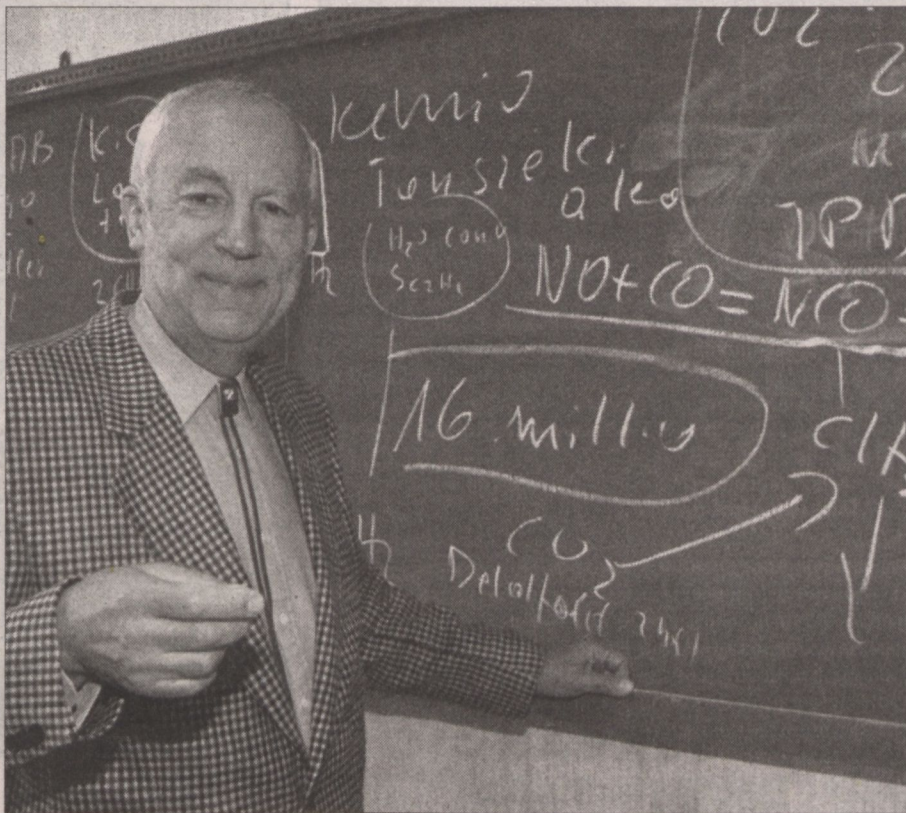
dalom, aki egy új környezetben is egzisztenciát tud teremteni magának. Egyetlen dologra vagyok érzékeny: ha azt hallom, hogy akik itthon maradtak, azok kollaboránsok. Valóban megírtam egyszer azt a meggyőződésem, hogy az itthoniak tartották olyan jó szellemi állapotban az országot, amilyen a rendszerváltozás pillanatában volt. Azért lehetett Magyarország előnyösebb helyzetben, mint a környező államok, mert

a szellemi elit az országért dolgozott.

Vagyis megfelelt egyfajta kihívásnak. Valószínűleg aktív sportoló koromban sajátítottam el azt a magatartást, amit ma úgy mondanak: eredményorientált. Talán tudja, labdarúgó voltam. Az ember azért megy ki a pályára, hogy győzzön. Hogy nagyon jó teljesítményt nyújtson. Hogy ne adja fel az utolsó pillanattig és sikeresen fejezze be azt a tevékenységet, amit elkezdett. Ez vezetett a kutatói pályámon és ez vezényelt köztróként is.

● Tapasztalta már, hogy köztrónak lenni ebben az országban veszélyes játék?

– Nem vagyok naiv. Pontosan tudom, itt azokat fogadják el, akik csöndben vannak – és ebben a tekintetben nincs nagy különbség a rendszerváltozás előtti és az azutáni gyakorlatban. És most nem a párttagokról, hanem az elkötelezett értelmiségiekről beszéllek. De azt gondolom, hogy ilyen a politika természete: a hatalomra kerülők szívesebben emelik magukhoz a csöndben meghúzódó, s a jutalomosztásra lesben álló híveiket, mint azokat, akik nem

– A kutatásban, a sportban, a politikában azonos mentalitású emberek érvényesülnek – vallja Solymosi Frigyes akadémikus. (Fotó: Nagy László)

Kisteleken született 1931-ben, a szegedi tudományegyetemen szerzett vegyészdiplomát 1955-ben. Már harmadéves korában aktívan bekapcsolódott a kutatómunkába, a professzora, Szabó Zoltán akadémikus által vezetett Szervetlen Kémiai Intézetben. Főbb kutatási területei a heterogén katalízis, a szilárdtestkémia, a felületkémia, a reakciókinetika. 1982-ben választották a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagjává,

Névjegy

s éppen egy évtized múlva, a magyar kémikusok közül elsőként lett az Európai Akadémia tagja. A JATE Szilárdtest- és Radio-kémiai Tanszékének professzora, az MTA Reakciókinetika Kutatócsoportjának vezetője. A világ legnagyobb egyetemein és laboratóriumában szívesen látott vendégprofesszor és -kutató. Huzamos ideig dolgozott a

Cambridge-i Cavendish Laboratóriumban, a berlini Fritz Haber Intézetben, a Liverpooli és a Müncheneri Egyetemen, Austinban a Texasi Egyetemen. Számos tekintélyes szakmai testület vezetője, rangos nemzetközi folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja. Két nagymonográfiát írt (szilárdtestkémia, katalízis) és több száz tanulmánya jelent meg rangos szakfolyóiratokban. 1993-ban kapott Széchenyi-díjat.

a várható stállumokért, hanem a jobbításért dolgoznak és kritikával segítenek.

● Keserűséget érez a szavaiban. Tévedek?

– Szemernyi sincs bennem. Félreírt, mint sokan mások. Nem is értem, miről beszélnek, akik a leg-

utóbbi kormányváltás után azt kérdezték tőlem, hogyhogyan nem lettem „valami”? Tény, hogy legalább félszáz politikai cikkben köteleztem el magamat a konzervatív oldalon, de egyetlen pillanatra sem jutott eszembe, hogy ezért –

úgy mond – jutalom jár. Ismétlem,

a kihívásról van szó.

Megírtam a választás előtt – amikor a Fidesz-politikusokat elbizonytalanodni láttam

gi mutatói, mint korábban?

– Már mások is meggyanúsítottak, mondván, ha politizálok, biztosan nem kutatok... A tények azonban a következők: tavaly készült egy amerikai összefoglaló a világ kémikusainak eredményességéről, ebben az utóbbi 17 év tudományos publikációira való hivatkozások számát vették alapul. Ötszáz visszajelzésnél húzták meg a határt, Magyarán azokat nem vették figyelembe, akiknek a közleményeire ötszázalékos kevesebbszer hivatkoztak mások. Tudnivaló, hogy a világ legszínvonalasabb szaklapjaiban igen kemény munkával lehet megjelentetni közleményeket és ha megjelennek, akkor még mindig előfordulhat, hogy észrevételnek maradnak. Összesen 10 ezer 850 kémikus került az ötszáz hivatkozás felettiek listájára. A nevem a 438. helyen szerepel, s ez hazai viszonylatban biztosan, de lehet, hogy Közép-Európában is a legjobb hely. Korántsem személyes az érdem, hiszen tudnivaló, hogy a kutatócsoportok munkáját a vezető nevével fémjelzik. És van tovább is: egy angol lap kigyűjtötte, hogy a 10 ezer 850-ből hányan dolgoznak a katalízis, a felülettudományok terén, és elkészítette ennek a szűkebb szakterületnek a ranglistáját. Az első tíz között két magyar név van: a külföldön dolgozó Somorjai Gáboré és az enyém. De most jön a java: a mi csoportunk ugyanakkora költségvetési támogatással működik, mint azok a hazai kutatócsoportok, amelyekről tudomást sem vehettek a nemzetközi ranglisták összeállításánál. Hogy hazabeszélek? Vajon milyen karriert akarjak? Hova léphetnek én már, ami előbbre van, mint ahol most tartok? De természetesen hazabeszélek. A fiatalokért, akik átveszik tőlünk a stafétabotot. Vagy nem veszik át, hanem elmennek külföldre, mert itthon nem kapnak megfelelő elismerést a munkájukért – és ez nemcsak pénzről szól. A jövőért beszéllek és ez nem szöveg. Itt megint a felelősségről, az értelmiségi szerepvállalásról és mondjuk ki, az ország sorsáról van szó.

Sulyok Erzsébet

Modern korunkban szinte mindenkinek és mindennek van napja, azaz ünnepe (az anyának, a nőnek, a gyermekeknek, a pedagógusoknak, a vasutasoknak, a munkának, a Földnek, a környezetvédelemnek, a tejnek stb.). Közülük egyik-másik tisztességes, komoly előzményre tekinthet vissza. Semmi szokatlan nincs tehát abban, hogy egy városnak is lehet (sőt kell, hogy legyen) napja. Valójában inkább az a kérdés, hogy mennyire új, „találmány”, a Szeged napja. Az egy évtizeddel ezelőtti rendszerváltás idején került fel annak a gondolatba, hogy ittassuk városunk napját. Az emberrel szinte egyidős a fontos dolgok, események, személyek emlékének ápolása, a róluk ünnepek keretében történő megemlékezés. Magyarországon a legelső lista, amely az ünnepeket felsorolta, immár több mint 900 éves, 1092-ből való. Ez 33 ünnepet említ, mai fogalmak szerint mindegyik egyházi ünnep. Mivel akkor az év karácsonnyal kezdődött, a felsorolás élen december 25-e állt, míg a sorban az utolsó Szent Ta-

más apostol ünnepe december 21-én. A 33-ból azonban már kettő akkor is helyi ünnepnek számított, vagyis olyannak, amit csak egy kis közösség tartott meg. Az egyik a templom védőszentjének, a másik pedig az egyház felszentelésének napja. Ebből alakult ki a búcsú, amit a katolikus egyházak (és ott, ahol a faluban csak egyetlen katolikus templom van, a falvak) mai napig megünnepelnek. Ennek időpontja a templom védőszentjének ünnepéhez legközelebb eső vasárnap, amikor az emberek – lévén heti pihenőnap – valóban ünnepezhetnek. A leghíresebb szegedi búcsú az alsóvárosi Mátyás-templomé, amelyet Havi Boldogasszony tiszteletére szenteltek, ennek ünnepe augusztus 5-e, tehát a búcsú is ehhez a naphoz igazodik.

A 19. századig az emberek életének ritmusát, a munkából való kimaradás, kikapcsolódás rendjét az egyházi ünnepek, illetve helyben a templomi védőszent napjának ünnepe, a búcsú szabta meg. Nem véletlen, hogy az ősi foglalkozások leg többjének menetét (a szántást, vetést, betakarítást, a szőlőművelést, az ál-

Szeged ünnepe

latok legelőre hajtásának napját szintén ezekhez az egyházi ünnepekhez igazították. A 19. századtól kezdve terjedt el a világi jellegű ünnepek megünnepelése. Monarchiák gyakorta tették meg hivatalos állami ünnepé az uralkodó valamelyik személyes ünnepét. Olyan esetekben, amikor a hivatalos állami ünnep és a népközlés (nemzet) által megjelölt ünnep nem esett egybe, megjelent a nemzeti ünnep. Magyarországon ez március 15-e, az 1848-as forradalom kitörésének napja, amely viszonylag későn és akkor sem maradandó időre vált állami ünnepé. Olykor eredendően egyházi ünnep vált állami ünnepé. Ez történt Szent István király ünnepével, augusztus 20-ával, amelyet hajdan azért ülték e napon, mert 1083-ban augusztus 20-án iktatták a magyarok első királyát a szentek sorába. Az állami ünnepek kijelölése (vagy éppen erre méltó napok ki nem jelölése) az erről rendelkező államha-

talmat minősítette. Magyarország állami ünnepe az elmúlt évtizedekben április 4-e volt, az ország német uralom alól szovjet segítséggel történt felszabadulásának napja, második állami ünnepül pedig – a politikai kötődés kifejezésének szélsőséges példájaként – november 7-e, az oroszországi nagy októberi szocialista forradalom dátuma szolgált. Nem szerepelt viszont ezek sorában március 15-e.

Ha tehát vannak egyházi, nemzeti, állami ünnepek, amelyek valójában a vallási, népi és állampolgári közösségek – az egyházi kivételével tehát nagy emberszámúak – ünnepei, természetes az igény, hogy kisebb közösségek, a falu, a város sokféle foglalkozást, ünnepet, több felekezetbe, eltérő etnikumokhoz tartozó lakosai is magukénak mondassanak egy napot, amely az övék. Amikor mintegy évtizede néhány szakember összeült, hogy javaslatot tegyen Szeged esetében e napra, többféle lehetőség

közül választhatott. Az elv az volt, hogy a város életében fontos, a városlakók életét alapjaiban meghatározó napot válasszunk. Először nem jöhetett szóba azon dátumok, amelyek nem köthetők egyetlen meghatározott naphoz. Szeged neve 1183-ban fordul elő legkorábban trott forrásban, de az ezt tartalmazó oklevélnek nincs napi kelte. Roppant fontos volt, a későbbi városi lét alapjait vetette meg, hogy a szegedi telepek (hospeszek) 1242 és 1247 között IV. Béla királytól kiváltságot kaptak. Ez esetben azonban még a pontos év sem ismert, nem lehet a nap. Mérőföldes jelentőségű, hogy Szeged városának II. Ulászló király 1498. június 4-én szabad királyi városi rangot adott, vagyis az elérhető legmagasabb városjogot adományozta. Ezzel meg az volt a „baj”, hogy a település nem élvezhette folyamatosan, hiszen 1543-ban Szeged 143 évre török uralom alá került. Vitathatatlanul jelentős dátum a város éle-

tében 1879. március 12-e, a „nagy víz” (a várost jórészt elpusztító árvíz) napja, de többünk véleménye az volt, hogy Szeged ünnepét ne az elemek városunk felett aratott (habár időleges) győzelme napján üljük meg. Az árvíz utáni gyors újjáépülést pedig (ami valóban méltó lett volna az ünneplésre) nehéz lett volna egyetlen nap dátumával jelezni (hacsak nem ilyenkor fogtuk volna fel Ferenc József császár 1883. október közepi szegedi látogatását, amikor a legtöbb középület már állt, s ezek egy részét éppen az uralkodó avatta fel). A szakmai testület végül is 1719. május 21-ét látta a legalkalmasabbnak és ezt ajánlotta az illetékes testületnek Szeged napjává nyilvánításra, azt a napot, amelyen 1719-ben III. Károly király visszaadta Szegednek az 1498-ban elnyert, de a török uralom évtizedei alatt vitássá vált szabad királyi városi rangot, és egyszersmind új címet is adományozott a városnak. A sikeres újrakezdés és a folytonos joggyakorlás szimbóluma volt e nap (ráadásul tavaszi hónapra esik, amikor szabad-

téri programok is lehetségesek).

Mit is kell ünnepelnünk Szeged Napján? Egy szóval válaszolva: a várost. A várost, ahol élünk, ahol dolgozunk, ahol valóra váltjuk világunk való létünk legfontosabb értelmét, azt, hogy valahol otthon legyünk benne. Magunkat ünnepeljük? Igen. Ünnepeink az egyéni erőfeszítéseket és a közös tetteket. Ünnepeink a múltat, tulajdon történelmünket, hogy a hajdani Barbaricumban, amely Pannoniá és Dacia római provinciát kötötte össze (a valóságban inkább szétválasztotta), az évszázadok során európai értékű város alakult. És vigyázzunk szemünkkel e napon a jövőbe is kell vetnünk, hogy milyen né akarjuk, tudjuk alakítani városunkat. Ha egy évben egyszer, május 21-én számba vesszük múltunk értékeit, elemezzük városi létünk jelenéről és jövőjéről, nem egyszerűen lakói, de formálói, alkotói polgárai leszünk Szegednek. Ezen a napon ne csupán Szeged fogadjon be bennünket, hanem mi is fogadjuk eszünkbe és szívünkbe Szegedet.

Kristó Gyula